

DETERMINANTY ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W GMINACH MIEJSKO-WIEJSKICH I WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Andrzej Mantaj

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania

Artur Ostromecki, Dariusz Zajac

Uniwersytet Rzeszowski

Streszczenie. W opracowaniu podjęto próbę wyznaczenia determinant rozwoju przedsiębiorczości, należących głównie do grupy uwarunkowań lokalnych, w dwóch typach gmin, tj. miejsko-wiejskich i wiejskich w regionie podkarpackim, odznaczającym się silnie rozdrobnionym rolnictwem. W warunkach współczesnego rynku rolnego coraz trudniej jest prowadzić drobnotowarowe gospodarstwa rolne, a z kolei rosnące bezrobocie i malejąca dwuzawodowość stwarzają szczególne zagrożenie socjalne dla ludności wiejskiej tego regionu. Złagodzenia omawianych problemów upatruje się więc w rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, która ma największą zdolność wykorzystywania rozproszonych zasobów wytwórczych i słabych sygnałów rodzącego się popytu oraz jest podatna na innowacje. Przeprowadzone badania potwierdziły różnorodny, wieloaspektowy wpływ czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych na rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej. Należy przy tym podkreślić znaczenie potencjału ludzkiego, a zwłaszcza jego jakości oraz czynnika aglomeracyjnego, różnicującego wpływ czynników pozostałych.

Słowa kluczowe: determinanty, przedsiębiorczość, województwo podkarpackie

WSTĘP

Rozwój obszarów wiejskich jest ściśle związany z przedsiębiorczością ludności wiejskiej, zwłaszcza w pozarolniczych dziedzinach działalności. Zmiany makroekonomicznych uwarunkowań gospodarowania ujawniły bariery dotychczasowej monofunkcyjnej struktury rolniczej gospodarki na obszarach wiejskich. Niska wydajność pracy oraz

Adres do korespondencji – Corresponding author: Artur Ostromecki, Dariusz Zajac, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Zakład Polityki Gospodarczej i Agrobiznesu, ul. M. Œwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; tel.: (017) 872 16 89, e-mail: dzajac@univ.rzeszow.pl

Andrzej Mantaj, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Katedra Metod Ilościowych w Ekonomii, ul. Sucharskiego 2, 35-225 Rzeszów; tel.: (017) 866 12 11, e-mail: amantaj@wsiz.rzeszow.pl

słaba produktywność środków trwałych, wysoka kapitałochłonność, wolny obrót kapitału, złe struktury organizacyjne i ograniczony popyt na surowce rolne wymagają przebudowy profilu ekonomicznego gospodarstw domowych na obszarach wiejskich. Proces ten nie może być inspirowany jedynie przez przeobrażenia w samym rolnictwie. Niezbędna staje się aktywna polityka gospodarcza, stwarzająca warunki do rozwoju małych czy średnich przedsiębiorstw. Ograniczoność zasobów kapitałowych na obszarach wiejskich wymusza antycypacyjny charakter tej polityki, polegający na przesuwaniu zasobów na tereny nieurbanizowane. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich przejawia się właściwie w takich samych formach, jak na terenach zurbanizowanych, ale jej rozwój jest odmiennie uwarunkowany.

W procesie dopasowania formy do warunków wiejskich prym wiedzie mikroprzedsiębiorca. Mocną jego stroną jest podejmowanie realizacji nowych ryzykownych idei, lepsze wykorzystanie lokalnych warunków w zakresie zaopatrzenia w czynniki wytwórcze i możliwości zbytu, większa elastyczność, niższe koszty administracyjne i niższe koszty tworzenia miejsc pracy [Sawicka 2000].

W 2002 r. mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 95% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw, zatrudniały 20% pracujących i miały 31% udziału w tworzeniu wartości dodanej. Liczba zarejestrowanych tego rodzaju jednostek gospodarczych systematycznie rośnie. W 1995 r. było ich 1 921 151, a w 2001 r. już 3 206 452 [Raport... 2002]. Właściwą ocenę stanu przeprowadzić jednak należy uwzględniając faktycznie działające przedsiębiorstwa (aktywne). Szacuje się, że w grupie mikroprzedsiębiorstw odsetek aktywnych wynosił w 2001 r. 50,7%, a w 2002 r. 51,2% [Kaliszczak, Nesterowicz 2004]. Analizując działalność przedsiębiorstw w grupie MSP w latach 1998–2001 można zauważyć pogłębiające się zjawisko braku ich aktywności gospodarczej. Fakt ten oraz załamanie we wzroście liczby mikroprzedsiębiorstw w latach 2000–2002 powinny spowodować bardziej aktywną politykę państwa wobec tego sektora. Szczególne znaczenie ma rozwój tych jednostek na obszarach wiejskich. Tymczasem odsetek gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego podających działalność pozarolniczą na własny rachunek za główne źródło utrzymania wynosił w 2002 r. 6,8% i nieznacznie wzrósł w porównaniu z 1996 r., w którym wynosił 3,8% [Narodowy Spis Powszechny 1996 i 2002, GUS 1997, 2003].

O poziomie rozwoju przedsiębiorczości decydują uwarunkowania zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, które należy rozpatrywać wielopłaszczyznowo, w układzie wzajemnych sprzężeń i wzmocnień. Dlatego badanie ich wpływu na poziom przedsiębiorczości jest trudne i wymusza pewne uproszczenia. Do uwarunkowań wewnętrznych zalicza się cechy indywidualne, osobowościowe oraz wyznawane systemy wartości – można ten układ nazwać zespołem predyspozycji. Towarzyszy mu pewien poziom społecznej akceptacji wyznaczający zakres aktywności gospodarczej [Safin 2004]. Uwarunkowania wewnętrzne są siłami sprawczymi podejmowania działalności przedsiębiorczych, a uwarunkowania zewnętrzne mogą jedynie je wzmocnić, osłabić czy nadać im kierunek. Do tej grupy zalicza się uwarunkowania makrootoczenia, a w nich polityczno-prawne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe oraz informacyjne. Na uwarunkowania polityczno-prawne składają się ramy ustrojowe i prawne przedsiębiorczości. W szczególności ważne są tu wyznaczniki w zakresie prawa własności, dopuszczalnego ryzyka w gospodarowaniu czy stopnia zewnętrznej kontroli podmiotów gospodarczych. Uwarun-

kowania ekonomiczne Safin [2004] nazywa motorem działań przedsiębiorczych i będą to: stan koniunktury gospodarczej, poziom bezrobocia, system bankowy, polityka podatkowa itp. Na makrouwarunkowania społeczne i kulturowe składają się: akceptacja aktywności gospodarczej, system wartości, wzorce współżycia społecznego itp. Przez pojęcie uwarunkowań informacyjnych należy rozumieć atmosferę przychylności i poparcia tworzoną przez media.

Szczególne znaczenie mają uwarunkowania lokalne stymulujące bezpośrednio rozwój przedsiębiorczości. Będzie to polityka samorządów w zakresie organizacyjno-prawnym, ekonomicznym czy promocyjnym. Wyznacznikami takiej polityki są: podatki, opłaty lokalne, opłaty za korzystanie ze środowiska czy poziom nakładów inwestycyjnych realizowanych z budżetów samorządowych. Kolejnymi uwarunkowaniami lokalnymi są poziom edukacji oraz gotowość ludzi do aktywnego uczestnictwa w działaniach gospodarczych. Oba te czynniki mają charakter długookresowy i wymagają strategicznych stymulatorów w polityce gospodarczej. Najczęściej badanym uwarunkowaniem jest grupa twardych i miękkich czynników związanych z lokalizacją. Twarde czynniki to warunki naturalne, zasoby czynników wytwórczych, dochody, kontakty lokalne i ponadlokalne, rynki zbytu. Do czynników miękkich zalicza się atrakcyjność rynku lokalnego, czynniki aglomeracyjne i poziom infrastruktury.

CEL, ZAKRES, MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

W kontekście wielostronnego wpływu wielu czynników na poziom przedsiębiorczości na obszarach wiejskich celem opracowania jest próba wyznaczenia jej determinant, należących głównie do grupy uwarunkowań lokalnych, w dwóch typach gmin, tj. miejsko-wiejskich i wiejskich. Zakres przestrzenny badań celowo umiejscowiono w województwie podkarpackim (w badaniach uwzględniono wszystkie gminy miejsko-wiejskie, i wiejskie w województwie, tj. 29 i 115), gdzie występuje silnie rozdrobnione rolnictwo. W warunkach współczesnego rynku rolnego coraz trudniej jest prowadzić drobnotowarowe gospodarstwa rolne. Rosnące bezrobocie i ograniczone zjawisko dwuzawodowości stwarzają szczególne zagrożenie socjalne dla ludności wiejskiej tych terenów. Złagodzenia tych problemów upatruje się w rozwoju działalności pozarolniczej w formie mikroprzedsiębiorstw (zatrudniających do 9 osób), one to bowiem mają największą zdolność wykorzystywania rozproszonych zasobów czynników wytwórczych, wykorzystują nawet słabe sygnały rodzącego się popytu oraz są podatne na innowacje [Ostromięcki, Zajac 1998].

W toku analizy badano istotność statystyczną związków wybranych zmiennych objaśniających ze zmienną objaśnianą wyrażoną liczbą mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym, zwaną wskaźnikiem natężenia podmiotów gospodarczych. Rolę zmiennych objaśniających pełniło 9 zmiennych. Gęstość zaludnienia (x_1), odsetek ludności w wieku produkcyjnym (x_2) oraz odsetek ludności z wykształceniem średnim i powyżej średniego (x_3) to potencjalne czynniki propopytowe, ale także warunkujące poziom przedsiębiorczości. Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (x_4) oraz liczba pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym (x_5) to czynniki wpływające na procesy przedsiębiorczości w ten sposób, że ten pierwszy ją wymusza, a drugi może mieć wpływ hamujący. Czynniki infrastrukturalny jest repre-

zentowany przez gęstość dróg gminnych (x6), odsetek budynków mieszkalnych z wodociągiem (x7) i kanalizacją (x8). Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem gmin (x9) reprezentuje politykę samorządu lokalnego wobec przedsiębiorczości. Materiał empiryczny do badań pochodził z Urzędu Statystycznego w Rzeszowie oraz z Regionalnej Izby Obrachunkowej w Rzeszowie i dotyczył 2003 r.

W celu uzupełnienia przeprowadzonej na podstawie tabel statystycznych analizy wpływu wybranych czynników na poziom przedsiębiorczości wykorzystano liniowy model ekonometryczny. Jako zmienną objaśnianą przyjęto wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych, a rolę zmiennych objaśniających pełniło dziewięć wyżej opisanych zmiennych.

Parametry strukturalne równania modelu wyznaczono według wzoru [Dziechciarz 2003]:

$$a = (X^T X)^{-1} X^T y$$

gdzie:

a – wektor parametrów strukturalnych modelu,

X – macierz zmiennych objaśniających,

y – wektor zmiennych objaśnianych.

Aby zapewnić wprowadzenie do modelu wyłącznie zmiennych objaśniających, których wpływ na zmienną objaśnianą był statystycznie istotny, przy szacowaniu parametrów strukturalnych zastosowano metodę krokową postępującą.

W związku z tym, że każda ze zmiennych wyrażona jest we właściwym jej mianie, na podstawie absolutnych wartości parametrów strukturalnych nie można określić wagi oddziaływania poszczególnych zmiennych objaśniających na zmienną objaśnianą. Stąd też postanowiono obliczyć także znormalizowane parametry strukturalne modelu, wyrażone w jednostkach ilorazu odchyłeń standardowych zmiennej objaśniającej i objaśnianej [Pietraszewski, Wagner, Wysocki 1989]:

$$\tilde{a}_i = a_i \left[\frac{x_i^T A x_i}{y^T A y} \right]^{\frac{1}{2}} \quad i = 1, 2, \dots, k$$

gdzie:

x_i – wektor wartości i -tej zmiennej objaśniającej,

$A = I - \underline{1} \underline{1}^T / n$.

Wartości parametrów \tilde{a}_i można sprowadzić do przedziału $(0, 1>$, ustalając w ten sposób ich udział w wyjaśnianiu zmiennej objaśnianej [Pietraszewski, Wagner, Wysocki 1989]:

$$\tilde{a}_i^* = \left| \tilde{a}_i \right| / \left| \sum_{i=1}^k \tilde{a}_i \right|, \quad i = 1, 2, \dots, k$$

W związku z tym, że badane jednostki przestrzenne podzielono na dwie grupy, tj. gminy miejsko-wiejskie oraz wiejskie, należało wyznaczyć dwa odrębne modele dla każdej z grup gmin.

WYNIKI BADAŃ I ICH OMÓWIENIE

Przeprowadzone badania potwierdziły znaczący wpływ czynnika aglomeracyjnego na poziom przedsiębiorczości. Wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych w gminach miejsko-wiejskich był wyższy o około 12% niż w gminach wiejskich i wynosił 891,4 podmiotów na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Fakt ten był przesłanką do przeprowadzenia analizy wpływu badanych czynników oddzielnie w dwóch grupach gmin, tj. miejsko-wiejskich i wiejskich. Analizę podzielono na dwie części. W pierwszej, na podstawie danych tabelarycznych, przedstawiono ogólne tendencje badanych zależności, by w drugiej, wykorzystując model ekonometryczny, określić czynniki, które mają statystycznie istotny wpływ na badane zjawisko, ich udział w wyjaśnianiu zmiennej objaśnianej oraz wpływ na zmianę wielkości wskaźnika przedsiębiorczości przy wzroście zmiennej objaśniającej o jednostkę. Określono także współczynnik korelacji wielorakiej dla modeli w dwu grupach gmin – miejsko-wiejskich i wiejskich.

Dane w tabelach 1 i 2 pokazują dodatnią korelację popytowego czynnika, jakim jest gęstość zaludnienia i poziomu przedsiębiorczości. O ile w gminach wiejskich gęstość zaludnienia przy rosnącym natężeniu przedsiębiorczości wykazuje tendencję wzrostową, to w przypadku gmin miejsko-wiejskich w grupie o najwyższej przedsiębiorczości gęstość ta jest najmniejsza. Można przypuszczać, że rosnąca liczba podmiotów, zwłaszcza w siedzibach gmin wiejskich, wywołana jest dodatkowym popytem z terenów bardziej oddalonych od ośrodków usługowych oraz z racji specjalizacji usług czy ich większej złożoności.

Tabela 1. Wpływ wybranych czynników na poziom przedsiębiorczości w gminach miejsko-wiejskich województwa podkarpackiego

Table 1. Influences of choose factors onto level of enterprise in urban-rural communes of Podkarpackie Province

Wyszczególnienie	Wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych		
	do 800	800–1000	1000 i więcej
Gęstość zaludnienia (liczba osób na 1 km ²)	82,6	152,1	133,9
Odsetek ludności w wieku produkcyjnym	57,3	59,2	59,3
Odsetek ludności z wykształceniem średnim i powyżej średniego	32,9	49,4	58,1
Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	16,3	16,1	15,2
Liczba pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	569,2	521,2	513,1
Gęstość dróg gminnych (w km na 100 km ²)	46,5	67,8	58,2
Odsetek budynków mieszkalnych posiadających wodociąg	64,5	40,9	46,0
Odsetek budynków mieszkalnych posiadających kanalizację	16,8	15,2	22,8
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem gmin	16,1	15,3	21,4
Średni wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych w grupie	673,2	885,7	1135,9

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Own elaboration.

Odsetek ludności w wieku produkcyjnym jest również czynnikiem popytowym, bo to ta grupa generuje dochody, ale także z tej grupy wywodzą się przedsiębiorcy i ich pracownicy. Korelacja jest dodatnia, ale zależność ta jest bardziej widoczna w grupie

gmin wiejskich (tab. 1 i 2). Trudniej jest bowiem tu znaleźć pracę najemną niż w miejskiej siedzibie gminy, a więc przedsiębiorczość może mieć charakter wymuszony.

Wpływ poziomu wykształcenia na poziom przedsiębiorczości jest bardzo wyraźny w obu grupach badanych gmin (tab. 1 i 2). Poziom wykształcenia mierzony odsetkiem osób z wykształceniem średnim i powyżej średniego jest ponaddwukrotnie wyższy w gminach miejsko-wiejskich. W gminach miejsko-wiejskich ogniskują się dwa czynniki, tj. wyższy poziom wykształcenia z czynnikiem aglomeracyjnym. Poziom wykształcenia jest czynnikiem popytowym, albowiem jest skorelowany z poziomem uzyskiwanych dochodów. Jest także czynnikiem stymulującym skłonność do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem własnego biznesu, a także czynnikiem wywołującym akceptację środowiska w odniesieniu do wzorów aktywności przedsiębiorców.

Tabela 2. Wpływ wybranych czynników na poziom przedsiębiorczości w gminach wiejskich województwa podkarpackiego

Table 2. Influences of choose factors onto level of enterprise in rural communes of Podkarpackie Province

Wyszczególnienie	Wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych		
	do 700	700–900	900 i więcej
Gęstość zaludnienia (liczba osób na 1 km ²)	82,0	100,0	110,8
Odsetek ludności w wieku produkcyjnym	56,4	57,0	58,9
Odsetek ludności z wykształceniem średnim i powyżej średniego	19,7	21,9	26,9
Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	16,7	17,3	16,4
Liczba pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	108,8	119,0	144,7
Gęstość dróg gminnych (w km na 100 km ²)	55,0	64,7	36,8
Odsetek budynków mieszkalnych posiadających wodociąg	68,1	53,7	50,4
Odsetek budynków mieszkalnych posiadających kanalizację	18,3	16,0	28,0
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem gmin	17,9	17,7	19,0
Średni wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych w grupie	599,5	785,1	1204,7

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Own elaboration.

Na podstawie danych zawartych w tabelach 1 i 2 można zauważyć, iż przy rosnącym wskaźniku natężenia podmiotów gospodarczych maleje odsetek bezrobotnych, z tym że tendencja ta jest wyraźniejsza w gminach miejsko-wiejskich. Można by więc sądzić, że rosnący poziom bezrobocia hamuje przedsiębiorczość ludności, co po części wyjaśnia słabnący w takiej sytuacji popyt. Ponadto trudno oczekiwać kreatywności od słabiej wykształconych i mniej przedsiębiorczych bezrobotnych. Między rozważanymi tutaj zmiennymi zachodzi jednak zależność dwustronna, co oznacza, że wyższy wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych oddziałuje z kolei na ograniczenie bezrobocia, przy czym siła tego oddziaływania w badanym województwie jest z pewnością tłumiona faktem niskiego zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach, wynoszącego najczęściej 1–2 pracowników [Kaliszczak, Nesterowicz 2004].

Liczba pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym jest wskaźnikiem bardzo różnicowanym w grupie gmin miejsko-wiejskich i wiejskich (tab. 1 i 2). Koncentracja

podmiotów gospodarczych i instytucji w miejskiej siedzibie gminy powoduje, że jest tu średnio o 4,3 razy więcej pracujących niż w gminach wiejskich. W grupie gmin miejsko-wiejskich wysoki udział pracujących jest ujemnie skorelowany z poziomem przedsiębiorczości. Można zauważyć zjawisko potwierdzone badaniami wykonanymi na zlecenie Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej [Unternehmensdemografie... 2002], że dobre zarobki w mieście i względna łatwość ich zdobycia (zdobycze socjalne) nie zmuszają do ryzyka związanego z przedsiębiorczością (tj. podejmowaniem działalności gospodarczej na własny rachunek). Odwrotna sytuacja ma natomiast miejsce w grupie gmin wiejskich, gdzie niewielki udział pracujących, przy malejących dochodach z gospodarstwa rolnego, wywołuje konieczność podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na własny rachunek.

W odniesieniu do badanych elementów infrastruktury technicznej nie odnotowano widocznego wpływu na poziom przedsiębiorczości lub okazał się on nawet ujemny, i to zarówno w grupie gmin miejsko-wiejskich, jak i wiejskich (tab. 1 i 2). Zapewne znaczenie tych elementów jest znacznie większe dla przedsiębiorstw średnich i dużych niż w przypadku mikroprzedsiębiorstw. Niemniej jednak w obu badanych grupach gmin można zauważyć najwyższy poziom skanalizowania budynków mieszkalnych w gminach o najwyższym poziomie przedsiębiorczości.

Wpływ udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem gmin na przedsiębiorczość w obu badanych ich grupach ujawnia się po przekroczeniu 19% (tab. 1 i 2). Trudno poziom ten przyjmować za normatywny, niemniej jednak czynnik ten bez wątpienia warunkuje rozwój drobnej przedsiębiorczości pozarolniczej.

W analizie statystycznej wpływu omawianych czynników na poziom przedsiębiorczości istotne okazały się dwie zmienne w grupie gmin miejsko-wiejskich i cztery zmienne w grupie gmin wiejskich (tab. 3 i 4).

W grupie gmin miejsko-wiejskich, przy uwzględnieniu zmiennych objaśniających, które miały statystycznie istotny wpływ na zmienną objaśnianą, odpowiednie wartości opisujące model przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Parametry modelu dla grupy gmin miejsko-wiejskich
Table 3. Parameters of model for group of urban-rural communes

Wyszczególnienie	Zmienne objaśniające		Współczynnik korelacji wielorakiej
	X ₂	X ₄	
Parametry strukturalne	93,37	-30,69	0,66
Udział znormalizowanych parametrów strukturalnych w objaśnianiu zmiennej Y	0,68	0,32	X

Źródło: Opracowanie własne.
Source: Own elaboration.

Dane zawarte w tabeli 3 wskazują, że w grupie gmin miejsko-wiejskich wskaźnik natężenia podmiotów gospodarczych był dodatnio powiązany z odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym. Ujemny wpływ na zmienną objaśnianą miał natomiast odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Wpływ tej ostatniej zmiennej na zmienną objaśnianą, ustalony na podstawie udziału znormalizowanych parametrów strukturalnych w objaśnianiu zmiennej Y, okazał się około 2-krotnie słabszy od wpływu

odsetka ludności w wieku produkcyjnym, a specyfikę tej zależności omówiono już poprzednio. Wartość współczynnika korelacji wielorakiej w przypadku tego modelu wynosi 0,66.

Analizując analogiczne zależności w grupie gmin wiejskich, odpowiednie charakterystyki opisujące model przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Parametry modelu dla grupy gmin wiejskich
Table 4. Parameters of model for group of rural communes

Wyszczególnienie	Zmienne objaśniające				Współczynnik korelacji
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₇	wielorakiej
Parametry strukturalne	-1,69	62,51	30,39	-0,15	0,72
Udział znormalizowanych parametrów strukturalnych w objaśnianiu zmiennej Y	0,23	0,29	0,35	0,13	X

Źródło: Opracowanie własne.
Source: Own elaboration.

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że dodatni wpływ na wielkość wskaźnika natężenia podmiotów gospodarczych w gminach wiejskich miały odsetek ludności w wieku produkcyjnym oraz odsetek ludności z wykształceniem średnim i powyżej średniego, natomiast ujemne powiązanie w tym względzie wykazały gęstość zaludnienia i odsetek budynków mieszkalnych posiadających wodociąg.

Zatem odsetek ludności w wieku produkcyjnym wykazał analogiczne powiązania ze wskaźnikiem natężenia podmiotów gospodarczych jak w gminach miejsko-wiejskich. Zastanawiać może ujemny, aczkolwiek zdecydowanie słabszy związek zmiennej objaśnianej z kolejnymi dwiema zmiennymi objaśniającymi, tj. gęstością zaludnienia i odsetkiem budynków mieszkalnych z wodociągiem. Zależność tę można próbować wyjaśniać w ten sposób, że wśród gmin wiejskich występowały jednostki bardzo słabo zaludnione o charakterze turystycznym, które posiadały względnie silnie rozwiniętą działalność gospodarczą związaną z obsługą ruchu turystycznego. To powodowało, nieporównywalne z innymi gminami, silne zaangażowanie się ludności w tworzenie podmiotów gospodarczych. W ten sposób niektóre stosunkowo słabo zaludnione gminy wykazały wyjątkowo wysokie wskaźniki natężenia podmiotów gospodarczych, zaburzając wartość parametru strukturalnego modelu wyrażającego relację między tymi zmiennymi. Drugą zmienną objaśniającą ujemnie powiązaną z przedsiębiorczością ludności wyrażoną wskaźnikiem natężenia podmiotów gospodarczych był odsetek budynków mieszkalnych z wodociągiem. W tym przypadku należy zauważyć, że wielkość tej zmiennej może być silnie uwarunkowana historycznie, bez większej mocy oddziaływania w krótkim okresie i często uwarunkowana aktualną przedsiębiorczością ludności. Współczynnik korelacji wielorakiej dla tego modelu wyniósł 0,72.

Udział znormalizowanych parametrów strukturalnych w wyjaśnianiu zmiennej objaśnianej wskazuje, że w około 64% udział w tym miały, dodatnio powiązane ze wskaźnikiem natężenia podmiotów gospodarczych w gminach wiejskich, odsetek ludności w wieku produkcyjnym oraz odsetek ludności z wykształceniem średnim i powyżej średniego (tab. 4).

Parametry strukturalne w tabelach 3 i 4 mówią, o ile średnio zmieni się wartość wskaźnika natężenia podmiotów gospodarczych w gminach, jeśli dana zmienna X_i wzrośnie o jednostkę, a pozostałe zmienne w modelu, wykazane w każdej z tabel, nie zmieniają się. W obu grupach gmin o natężeniu przedsiębiorczości w najwyższym stopniu, uwzględniając wartości bezwzględne, decyduje odsetek ludności w wieku produkcyjnym. Wielkość parametru stojącego przy tej zmiennej w modelu jest większa w grupie gmin miejsko-wiejskich, albowiem wzrost o jednostkę zmiennej objaśniającej wywołuje przyrost wskaźnika natężenia przedsiębiorczości o ponad 93 podmioty. W grupie gmin wiejskich analogicznie zmienna ta wywołuje przyrost o ponad 62 podmioty na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

PODSUMOWANIE

Wyjaśnienie determinant przedsiębiorczości jest złożone i wynika z interdyscyplinarności kategorii przedsiębiorczości. Pomijając szczegółową analizę wszystkich czynników kształtujących przedsiębiorczość, należy zwrócić uwagę na wzajemne ich przenikanie. Zjawisko to prowadzi do wylaniania się z jednej strony stymulatorów, a z drugiej barier rozwoju przedsiębiorczości. Zaprezentowane badania potwierdziły różnorodny, wieloaspektowy wpływ czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Należy podkreślić znaczenie potencjału ludzkiego, a zwłaszcza jego cech jakościowych oraz czynnika aglomeracyjnego różnicującego wpływ innych czynników, np. wskaźnika liczby pracujących w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym, infrastruktury itp. Wyniki badań są impulsem do prowadzenia zróżnicowanej polityki organów samorządowych w zakresie wspierania przedsiębiorczości w zależności od typu gminy, tj. miejsko-wiejskiej i wiejskiej.

PIŚMIENNICTWO

- Dziechciarz J., 2003: *Ekonometria*. AE we Wrocławiu, Wrocław.
- Kaliszczak L., Nesterowicz R., 2004: Znaczenie działalności gospodarczej mikroprzedsiębiorstw w Polsce. [w:] *Uwarunkowania przedsiębiorczości*. PWSZ w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg, s. 323–332.
- Ostromięcki A., Zając D., 1998: Wybrane czynniki kształtujące aktywność pozarolniczą ludności rolniczej. [w:] *Wies i rolnictwo rzeszowskie*. AR w Krakowie, Wydział Ekonomii w Rzeszowie, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów, s. 163–173.
- Pietraszewski A., Wagner W., Wysocki F., 1989: *Podstawy agroekonometrii*. AR w Poznaniu, Poznań.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1994–2001. PARP, Warszawa 2002.
- Safin K., 2004: Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – próba systematyzacji. [w:] *Uwarunkowania przedsiębiorczości*. PWSZ w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg, s. 44–55.
- Sawicka J., 2000: Założenie i prowadzenie małego przedsiębiorstwa, Wydaw. SGGW, Warszawa.
- Unternehmensdemografie in Europa Beobachtungsnetz der europäischen KMU, 2002, nr 5, s. 27.

DETERMINANTS OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE IN URBAN-RURAL AND RURAL COMMUNES OF PODKARPACKIE PROVINCE

Abstract. In the study presents an attempt of indicating determinants of development of entrepreneurship, belonging mainly to a group of local conditions, in two types of communes: urban – rural and rural ones in Podkarpackie Province, with specific, fragmented structure of agriculture. In conditions of present agricultural market – it is hard to run semi-commercial farms, whereas growing unemployment and decreasing phenomenon of employment in a farm and outside a farm create a specific social danger for rural population of this region. Improvement of the situation is possible in non-agricultural entrepreneurship development, which can use fragmented production means and slight signals of arising demand as well as it is susceptible to innovations. The research confirmed varied multi-aspectual impact of both internal and external factors on nonagricultural entrepreneurship development. Finally, it ought to be emphasized that human potential (especially its quality) and agglomeration factor, which differentiate influence of other factors, is essential.

Key words: determinants, entrepreneurship, Podkarpackie Province

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 05.12.2005